

Vilko Weixl petdesetletnik

Vilko Weixl ima v Mariboru papirno veletrgovino in knjigoveško ter papirno industrijo. Zaposluje okoli 40 oseb. Človek bi mislil, da se golovo ne zanima za ničesar drugega kot le za svoje obširne posle, ko vidimo, da se drugi trgovci, ki bi morali imeti več časa, ne udeležujejo niti v svojih strokovnih združenjih. Pa ni temu tako. Vilko Weixl je predsednik Zveze trgovskih gremijev za Slovenijo v Ljubljani, načelnik gremija trgovcev v Mariboru, načelnik gremijalnega šolskega odbora, predsednik Trgovske bolniške blagajne, predsednik Trgovske samopomoči, mariborski občinski svetnik, cenzor podružnice Narodne banke v Mariboru, nadzorstveni odbornik Posojilnice in poleg tega tudi še predsednik in navdušen član Irgovskega pevskega zbora. Torej neumoren delavec, ki posveča svoj prosti čas društvenemu in javnemu delu in je svetel primer slavnostno zavednega moža, požrtvovalnega in nesebično delavnega. Vilko Weixl je eden izmed onih izredno redkih Irgovcev, ki se ravna po besedah pesnika S. Gregorčiča: »Dolžan ni samo, kar veleva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan.«

Začel pa je svojo karijero kot 14-leten Irgovski vajenec in mu niso bile prihranjene bridkosti na dolgi poti do uglednega in obče spoštovanega veletrgovca in Irgovskega vodnika. Krčil si je pot z železno voljo, marljivo vztrajnostjo in neomahljivo samozavestjo. Potrebno strokovno in kulturno znanje pa si je pridobil v svoji ukaželnosti s samoizobrazbo v proslah urah. Vilko Weixl je pravi slovenski selfmademan. Kadar je prišel kot mal dečko s svojimi starši v Maribor, je občudoval lepe izložbe in mislil, koliko je to bogastva in kako bi bilo lepo, če bi tudi on prišel enkrat do take trgovine. In prišel je. Da ne bi obremenjeval še nadalje staršev, ki so s težavo zanj skrbeli, je odšel z gimnazije v uk 15. marca l. 1892 v manufakturno trgovino D. Srebréta v Mariboru. Imel je tam vso oskrbo in se je učil štiri leta ter služil pri gospodarju potem še eno leto kot pomočnik. Nato je odšel po svetu in je serviral v Gradcu, Leobnu, Eisenerzu in na Dunaju do l. 1899, ko je bilo treba obleči za tri leta cesarsko vojaško suknjo. Ker se je zanimal med serviranjem za razne stroke, si je pridobil znanja tudi v speceriji, železnini, galanteriji in konfekciji papirja. Vrnivši se l. 1902 od vojakov je vstopil Vilko Weixl v klobučarsko Irgovino in se začel zanimati za narodno življenje. V tedaj dozidanem Narodnem domu so se shajali slovenski narodnjaki in prvi štirje Slovenci Irgovskega stanu, Berdajs, Herzog, Weixl in Železnik so ustanovili slovenski Irgovski klub, ki je štel po preteku enega leta že 12 članov. Pozneje so prilegnili še mlade slovenske obrtnike in tako

ustanovili pred 25 leti Slovensko Irgovsko in obrtno društvo. Tedaj je sodeloval Vilko Weixl tudi pri pevskem in dramatičnem društvu. Mariborsko Irgovstvo in obrtnišтво je bilo v listih časih nemško ali nemškufarsko, zato Weixl in tovariši niso nameravali utrditi le svojega slovenskega društva, nego tudi svoje službene pozicije. Na izletih v mariborski okolici in na malih kmečkih seslankih so propagirali geslo »svoji k svojim« in zategadelj so imeli številnejši obisk Irgovci s slovenskimi soizodniki. Radi odpora in nevoščljivosti nemških nastavljenecv so nekateri nemški šefi sicer odpovedali slovenskim pomočnikom službe, toda radi so jih sprejeli nazaj, ko so videli, da so s slovenskimi pomočniki odšli tudi slovenski kupci.

Ker so imeli tedaj slovenski Irgovski soizodniki, člani Slovenskega Irgovskega in obrtniškega društva, en cilj in eno željo, da se osamosvoje in ne ostanejo večni pomočniki, so sklenili, da mora plačati vsak član mesečno 5 kron v blagajno za osamosvojitev. Prvi je bil deležen te pomoči član Franjo Bureš l. 1907 in kot tretji pa februarja l. 1908 Vilko Weixl, ko je začel papirno Irgovino na drobno. Iz listih časov nam je pripovedoval g. Weixl: »Ko sem se osamosvojil, sem videl, da s papirno Irgovino na drobno ni dosli uspeha ter sem zato začel engrosirati. Vsedel sem se na kolo, vtlaknil v torbico nekaj vzorcev ter Iako prepotoval prvo leto vsa današnja mariborsko oblast z lepim kupčijskim uspehom. Ob tej priliki sem organiziral in vzpodbujal naše Irgovstvo k narodni zavednosti ter jih pridobil ob enem za člane društva. Tako je naše društvo l. 1910/12 štelo že okoli 200 članov. Društvo je ustanovilo v tem času v Ptujtu ter v Gornji Radgoni svoje odseke, odnosno podobore. Tako smo delali do izbruha vojne. Zaradi svojega narodnega dela sem tedaj mnogo pretrpel. Kamor sem hodil, so me psovali in blatili nemški pobalini. Mojo tedaj skromno Irgovino so opljuvali, razbili šipe, odnesli napisne table ter odganjali slehernega slovenskega dijaka, ki je hodil kupovat k meni. Zaščite nisem imel na merodajnih mestih in sem se zato ščitil mnogokrat s svojimi pestmi. Potem pa je prišla vojna in odrinil sem kot politično nezanesljiv na vojsko.«

Med vojno je vodila Irgovino gospa soproga. Vztrajala je in čakala v težkih prilikah boljših časov. S preobratom so se l. 1918 razmere v Mariboru zelo izpremenile Slovencem v korist, in tedaj je Vilko Weixl zopet sodeloval v Narodnem svetu pod predsedstvom generala Maistra. Nato pa je temeljito prijel za delo doma in v društvih ter si ustvaril svoj sedanjí položaj. Tudi svoja dva sinova je posvetil Irgovini in knjigoveški industriji. Tako je praznoval 25. februarja t. l. petdesetletnico, odkar je bil rojen v številni učiteljski družini pri Sv. Trojici v Slovenskih Goricah in dvajsetletnico, odkar se je osamosvojil. Vedno mladeniško vnet in mlad kot sedaj naj oslane Vilko Weixl poln narodnega in stanovskega idealizma in nesebično požrtvovalnega dela do skrajnih mej možnosti v zavesti, da je zato tudi obče cenjen in spošilovan. Tudi mi mu pri tej priliki iskreno častitamo.

Te vrstice, napisane mu v počaščenje in spomin, naj posebno našemu Irgovskemu podmladku pokažejo listo edino pravo pot, ki vodi do uspeha in spošilovanja in ki napravi iz človeka ne le dobrega Irgovca, nego celega moža, ki zna tudi še kaj več kot le svojo robo prodajati.

J. J. K.

Anton Podgoršek:

O valutni reformi

Zdrava, trdna in ustaljena valuta tvori najjačji temelj mirnemu razvoju in napredku vsakega narodnega gospodarstva. V tem oziru nam je treba samo primerjati čase pred vojno, med vojno in po vojni, da vidimo velike razlike v poslovnem življenju v dobi stalne zlate valute, nato pa v éri neomejenega gospodarstva papirnatega denarja — inflacijel —, ki je izpodnesel fla solidni trgovini, obremenil kalkulacijo z novim, najbolj nepreračunljivim činileljem, valutnim rizikom, ter ustvaril znamenite tipe raznih špekulantov. V takih težkih časih, ki so povzročili občutne prelresljaje v vsem gospodarskem življenju, se je rodil klic po zakoniti ustalitvi, stabilizaciji valute, ki naj nudi zopet trdno in neizpremenljivo podlago gospodarskim kalkulacijam. In danes se zdi, da se bliža ta težnja naših gospodarskih krogov svojemu uresničenju, kajti novo veliko zunanje posojilo v znesku 50 milijonov angleških funtov, ki naj bi se pričelo realizirati že v bližnji bodočnosti, nosi izrecno ime »Posojilo za stabilizacijo in javna dela«.

Predno pa posvelimo svojo pažnjo izključno perečemu vprašanju valutne reforme, hočemo na kratko orisati temeljne pojme o denarju, o valuti ter nuditi bežen pregled razvoja našega denarnega problema od prevrata do danes.

Denar je smatrali za obče menjalno sredstvo, vrednosno merilo ter sredstvo za prenos in hranitev kapitala.

V dobi primitivnih življenskih prilik se je vršila izmenjava dobrin in vrednot neposredno med onimi gospodarskimi subjekti, ki so dosegli prebiték pri svoji proizvodnji. Pri naraščanju prometa pa se ne najdela kupec in prodajalec vedno na istem prostoru in v istem času in izmenjava dobrin poslana ludi ležavnejša radi neenake množine obstoječih blagovnih zalog in nezmožnosti njihove delitve. Radi tega se išče blago, ki uživa splošno cenitev, tako da najde vedno odjemalce, in se vrine kol posredovalec v menjalni promet. Za tako sredstvo so se izkazale najbolj sposobne žlahtne kovine radi obče cenitve, visoke in trajne vrednosti, deljivosti, trpežnosti in nadomestljivosti. Zato se jim je v večini zemelj prepustila denarna funkcija. Te prednosti pa žlahtne kovine niso uživale vedno. V starih časih so uporabljali za denar ludi železo (Šparta, Japonska), baker (Rim) itd. Srebrni novci so se pojavili v Rimu in v Grčiji l. 268. pr. Kr., zlati pa v večji množini šele za časa Cezarja l. 48. po Kr. Često se je uporabljal ludi elektrum, zmes 80% zlata in 20% srebra. Iz vseh navedenih kovin so se kovali novci, ki so potom pečatenja prejeli garancijo za svojo težo in žlahtno vsebino. Pravo kovanja je postalo novčni regal, ki se je dajal v zakup podjetnikom, teritorijalnim knezom, mestom, samostanom itd. Šele ko se je pričela država zavedati svojih gospodarskih nalog, je ustvarila iz njega državni monopol. Denarno vrednost novcev določil država z izjavo, da so novci zakonito plačilno sredstvo.

Določitev določene denarne vrste kol zakonito plačilno sredstvo z neomejeno plačilno močjo imenujemo valuto (Währung, étalon, standard) dohične države. Če se prizna samo metal kol tak, govorimo o enošlavni valuti ali monometalizmu. Ta more biti zopet zlata, če prizna država

neomejeno plačilno moč samo zlatim novcem in kuje iz srebra samo drobiž v določeni množini, ali pa srebrna valula, če fungirajo srebrni novci kot zakonito plačilno sredstvo in se sprejemajo zlati novci samo kot blago po vsakokratni tržni ceni. Pri dvojni valuli ali bimetalizmu pa uživala srebro in zlato enakomerno zakonito plačilno moč. Slednja se ludi imenuje paralelna valula, ako ni fiksirano vrednosno razmerje med srebrom in zlatom.

V loku časa je zlato popolnoma prevladalo nad srebrom in se izkazalo kot najjačji in najstabilnejši temelj vsake valute. Stabilnejše je v vrednosti, kot blago več vredno, za večja plačila sposobnejše in ludi za industrijske svrhe važnejše kot srebro. Prehod k zlati valuli je bil sicer združen z značnimi stroški za posamezne države, odtehlajo pa jih trajne koristi, ki jih rodi dobra in urejena valula za celokupno narodno gospodarstvo. Z uvedbo zlate valute je pričela kot prva Anglija l. 1816, njej pa so polagoma sledile ludi druge dežele.

O papirnatih valuli končno govorimo tedaj, če je izginil iz prometa ves metalni denar, izvzemši manj vredni drobiž, in velja kot plačilno sredstvo nezamenljivi papirnat denar. Ločimo dve vrsti papirnatega denarja: državne novčanice, ki jih izdaja država, in bankovce, ki jih izdajajo banke pod državnim nadzorstvom. V večini kulturnih držav se je uveljavil slednji način, namreč, da prepusti država celokupno izdajo in cirkulacijo bankovcev eni banki, kalera pa je podvržena obsežni državni kontroli.

Papirnat denar bazira izključno na kreditu zavoda, ki ga izdaja. Zato more biti varno in dobro vrednosno merilo samo tedaj, če je njegova množina v skladu z dejansko potrebo dolične dežele in preskrbljeno potrebno fundiranje potom zalog žlahtnih kovin in pojačanja državnega kredita.

Stremljenje politike notne banke mora iti torej za tem, da skrbi za dobro kritje papirnatega denarja in da prilagodi oblok bankovcev promelnim potrebam določenega gospodarskega ozemlja. Prvemu cilju služijo zaloge žlahtnih kovin ter razni vrednosni papirji, drugemu pa zakonito maksimiranje števila izdanih bankovcev, odnosno obdavčenje previška preko kontingenta nekritih bankovcev.

Ako izdaja papirnatega denarja ne bazira več na načelu zamenjave in dobrega kritja, nastopi njegovo razvrednotenje, ki more ili do skrajne meje, kajli njegova notranja vrednost je enaka ničli. V takem slučaju uvede država prisilni kurz, to je, bankovci se morajo ludi v zasebnem prometu sprejemati z nominalno vrednosljo. Potreba zamenjave in metalnega kritja odpade popolnoma. Tako more država izdajati vedno nove bankovce, da krije potrebe, za kalere ne zadoščajo regularna sredstva. Ta pojav smo mogli opaziti v večini držav za časa vojne in po prevratu, torej v dobah, ki nalegajo državam nepredvidena občutna bremena (kritja za vojsko in vojne dobave, preskrba družin vpoklicanih vojakov itd.). Kupna moč papirnatega denarja rapidno pada, prebivalstvo beži pred njim in ga skuša zamenjati za dobrine, ki še obetajo ohraniti svojo vrednost napram propadajoči valuli. Zlato in srebro izgineta iz prometa in si poiščeta »varna skrivališča«.

Medtem ko je navedeno notranje razvrednotenje denarja posledica prevelikega povečanja obloka bankovcev, pa nastopi razvrednotenje napram inozemskemu denarju avtomatično radi uvedbe prisilnega kurza, ker

ta omeji obseg plačilne moči denarja. Metalni denar in takoj zamenljivi papirnati denar ohranita svojo vrednost vsepovsod, sta radi svoje prometne sposobnosti mednarodna, prisilni papirnati denar pa se sprejema samo v luzemstvu, ker se mora sprejeti.

Učinek razvrednotenja denarja na narodno gospodarstvo se na prvi pogled ne zdi neugoden, kajti domača produkcija dobi celo mogočen impulz. Zaščita napram inozemski konkurenci se avtomatično zviša, ker je treba blago in carine plačati v zlatu, eksport pa se poveča, ker predstavljajo cene, plačljive za eksportirano blago v zlatu, na tujih tržiščih večji znesek v domačem denarju, s katerim se plačajo mezde in drugi obratni stroški. Radi nesigurnosti vsake trgovske kalkulacije pa pribije velika in še bolj detaljna trgovina vsem blagovnim cenam takozvano »zavarovalno premijo«. Tako nastane v deželah papirnatega denarja polagoma velika draginja, ki poveča sčasom tudi produkcijske stroške. V splošnem pa upliva nepreračunljiva valutna valovanja v največji stopnji demoralizujoče, ker odvaja igralski značaj vsake kupčije široke sloje prebivalstva od koristnega dela in jih zavaja v neproduktivne spekulacije. Iz tega kaosa je samo en izhod: Odstranitev množine bankovcev, ki prekaša dejanske potrebe državnega ozemlja, in vrnitev papirnatega denarja k polni nominalni vrednosti. Tozadevna sredstva morajo naditi državni dohodki ali pa se morajo anticipirati potom metalnih nakupov in posojil v inozemstvu. Ta pol, ki so jo povečini ubrale moderne države, je sicer draga, raz gospodarsko stališče pa se more opravičiti kot zelo ugodna investicija.

Po teh splošnih uvodnih razmotrivanjih hočemo v sledečem v kratkih potezah podati sliko o našem valutnem stanju ob prevratu in njega razvoja do danes, pri čemer nam služi kot vir knjiga prof. A. Bilimovića »Jugoslawien«.

Pred vojno so bili v Srbiji v veljavi srebrni dinar in bankovci, zamenjani za srebro. Med vojno se je zamenljivost ukinila, vendar Narodna banka ni vršila znatnejših emisij in kritje potom metala in kreditov v inozemskih valutah je v polni meri zadoščalo. Denar se je držal dobro in po povratku Srbov v domovino je stal papirnati dinar približno na zlati pariteti. Ko pa je po prevratu v decembru 1918 nastala nova država, kraljevina SHS, najdemo v Srbiji avstrijski in bulgarski denar iz dobe okupacije, v Črni gori črnogorski perper, v bivših avstroogrskih zemljah pa velike množine avstrijskih kron. Emisija Narodne banke je naraščala v svrhu krilja potreb nove velike države in nastopila je nujna potreba ureditve valute. Iz prometa je bilo treba odstraniti raznoliki denar ter ga nadomestiti z enotnim, organizirati emisijsko banko, uravnovesiti trgovinsko in plačilno bilanco ter proračun. Pospeševanje te najvažnejše naloge naše državne gospodarske politike pa je v veliki meri oviralo pomanjkanje vsakega smolrenega finančnega in gospodarskega programa ter stalno menjavanje oseb v najvažnejših ministrskih resorih. Manjkal je najvažnejši pogoj napredka našega narodnega gospodarstva, namreč kontinuiteta v izvajanju določenega jasno začrtanega ekonomskega programa.

Meseca januarja 1919 so bile avstrijske krone žigosane in usvarjena dinarju enaka jugoslovanska krona prehodnega značaja. Žigi pa so se ponarejevali in zato se je po vzgledu Češkoslovaške izvršila še posebna označba bankovcev od 10 K naprej polom posebnih znamk, pri

čemer je bilo odtegnjenih 20% denarne vrednosti. Zakonito razmerje med dinarjem in jugoslovansko krono se ni določilo, obstojala je forej paralelna papirna valuta. Kakor je padal kurz avstrijske krone na svetovnih borzah, tako se je zniževal tudi kurz jugoslovanske krone. Šele pozneje se je pričel objavljati oficijelni kurz krone. Najprej je vladalo razmerje 2 : 1, v juniju 1919 3 : 1, v novembru 3½ : 1 in končno od 1. januarja 1920 4 : 1. To razmerje je potrdil parlament v finančnem zakonu z dne 31. decembra 1920 in po tem kurzu se je tudi izvršila zamenjava kron za dinarje.

V istem času so bile potegnjene iz prometa tudi krone v Srbiji in Črni gori, bulgarski levi in črnogorski perperji. Tako se je uslvaril nekak valutni dualizem: dinarsko in kronsko ozemlje. Ta delitev pa je prestala, ko je Narodna banka izdala početkom l. 1920 dinarsko-kronske bankovce z dvojno valutno označbo. Nadalje je izdala papirnati drobiž za 5, 10 in 25 par v višini 20 milijonov dinarjev, kasneje pa poldinarske novce za 25 milijonov dinarjev in 2-dinarske v znesku 100 milijonov dinarjev. In končno je dobil finančni minister pooblastilo, da sme kovali 1 milijon zlatih 20-dinarskih novcev.

Prejšnja Narodna banka kraljevine Srbije se je spremenila na podlagi dogovora z vlado iz leta 1920 v emisijsko »Narodno banko kraljevine SHS«. Kapital se je zvišal na 50 milijonov zlatih dinarjev, od katerih 10 na stare delnice. Akcijski kapital je razdeljen v 100.000 delnic po 500 zlatih dinarjev. Koľ vodstvo fungira izvoljeni direktorij in direktor, ki ga imenuje kralj. Čisti dobiček si delijo delničarji in država.

Narodna banka ima izključno pravo emisije bankovcev, ki veljajo kot zakonito plačilno sredstvo. Ena tretjina bankovcev je krita z metalom, dve tretjini pa z bančnim kritjem (devize i. dr.). Emisija bankovcev je posebno narasla v letih 1920/21 radi zamenjave avstrijskih kron, pozneje pa v svrhe državnega finansiranja. Dolg države Narodni banki je znašal v letu 1927 44 milijarde dinarjev, ki pa je kolikor toliko kriľ po zaslavi državnih domen. Metalno in valutno kritje je znašalo začetkom l. 1927, ako računamo vse izdane bankovce skupaj, 73%. V bilancah banke pa ta znesek ni valoriziran, to je, zlati in srebrni dinar sta enaka papirnatemu. Ako računamo vse kritje po resničnem kurzu, prekaša slednje 1½ milijarde dinarjev ali več koľ 20% vseh bankovcev.

Še početkom 1918 je stal dinar 17 švicarskih cent. napram parileti 1930 cent., forej je vztrajal pri 81% svoje parilete. Nalo pa je pričel padati ter se ustavil kljub intervenciji finančnega ministrstva in omejitvi brostlega valutnega in deviznega prometa 1923 pri 5% svoje parilete. Ta padec so povzročili deficiti v državnih proračunih, borzna špekulacija eksporterjev à la baisse, pasivnost trgovinske in plačilne bilance in končno ne najmanj različni politični prefresljaji. Banke in publika so zgubile zaupanje v dinar, ga pričele prodajati ter so tako povečale povpraševanje po inozemskih valutah. Učinki ponudbe in povpraševanja so fiščali kurz dinarja jačje, koľ je odgovarjalo izmeri inflacije. Ko pa se je trgovinska bilanca zboljšala in je prenehala emisija papirnatega denarja za kritje deficitov v državnem proračunu, je pričel dinar početkom 1923 rasti in je dosegel sredi l. 1925 91% svoje parilete.

Na tej višini se je v naslednjem času stabiliziral, tako da so se valovanja v zadnjih letih gibala samo v mejah 9'11—9'17%. Posledice povišanja vrednosti dinarja v loku l. 1925 so prišle v našem gospodarstvu

šele l. 1926 do pravega izraza. Pokazale so se v znalnem padcu vrednosti nepremičnin in vseh investicij, v povečani štednji in priloku hranilnih vlog v denarne zavode. Uvozna trgovina se je brez večjih pretresljajev prilagodila zvišani denarni vrednosti, za izvozno trgovino in za industrijo pa je bil prehod precej težji. Pod uplivom konjunktura na svetovnem trgu so občutno padle cene vseh poljedelskih produktov, kupna moč podeželskega prebivalstva se je zmanjšala in tako je nastal zastoj v industrijah, ki delajo za domači trg. Kljub temu je naša valuta danes popolnoma stabilna in bo ostala tudi nadalje, ako se ne poostri agrarna kriza, če se bo utrjeval notranji in zunanji politični položaj države in vodila smotrena finančna politika.

V zvezi s tem pa prihajamo k zaključnemu aktu uredilve naše valute, namreč k zakoniti stabilizaciji, ki bo zopet uvedla zlati denarni obtok, določila stalno razmerje napram zlatu in dolžnost Narodne banke, da zamenjava svoje bankovce iz svojega metalnega kritja.

Da pa se bo mogla ta končna reforma našega valutnega vprašanja izvršiti res v korist in prospah celokupnega našega narodnega gospodarstva, se bodo morali izpolniti še nekateri važni pogoji. Predvsem mora biti uravnovešen državni proračun, da ne bo obstojala nevarnost inflacije. Danes znaša njegov deficit 210 milijonov dinarjev, nekateri ekonomisti (dr. Bajkić) pa trdijo, da bo narasel na 900 milijonov dinarjev.

Nadalje je treba regulirati vprašanje naših inozemskih predvojnih in vojnih dolgov, obveznosti države napram Narodni banki ter posvetiti temeljito pažnjo izboljšanju naše trgovinske bilance, ki izkazuje občuten deficit. Skrbeti je dalje za pojačenje kritvenega fonda Narodne banke. V letih 1926/27 smo imeli precejšnjo rezervo za odbrano dinarja: za 1300 milijonov dinarjev inozemskih deviz, kupljenih za časa špekulacije inozemcev na skoku dinarja poleti in jeseni 1925, in preko 40 milijonov dinarjev od dolarskih posojil, zaključenih v letu 1927. S to rezervo je mogla Narodna banka držati stalen kurz dinarja. Kljub temu je finančni minister menil, da eksportne devize še ne zadoščajo za obrambo dinarja ter izdal pred meseci znano devizno odredbo, ki določa, da se morajo devize, dobljene iz inozemstva v svrhu prodaje, kakor tudi devize iz inozemskih posojil, nuditi v prvi vrsti v odkup Narodni banki.

In končno ne smemo pozabiti na zelo važen moment, od katerega zavisí ves uspeh: napraviti je treba globoko in vsesranksko pretehtan načrt za končoveljavno denarno reformo.

V tem oziru je posebno pomemben kurz, ki naj služi kot baza za zakonito stabilizacijo. — Glede tega obstojajo v glavnem tri mišljenja. Eni zagovarjajo današnji dejanski kurz dinarja, ki traja z manjšimi valovanji že preko 2½ lefa. Drugi zopet trde, da to ni njegov realen, stvaren kurz, ter predlagajo, da opusti Narodna banka za nekaj časa svojo intervencijo, da se spozna kurz dinarja, ki bi ga pokazala popolnoma svobodna taksacija ponudbe in povpraševanja. Tretje mnenje pa je, da bi se dinar stabiliziral na kurzu 10 švic. frankov za 100 Din, to je, na višjem kurzu, kot je današnji. K temu je treba pripomniti, da bi porast dinarja za 10% golovo pomnožil številne pretresljaje v našem gospodarskem življenju. Naš že itak slabi izvoz bi se zmanjšal, bremená dolgov in davkov bi se potencirala. Produkcijski stroški bi ostali nominalno isti, stvarno pa bi se zvišali. Cene se ne bi znižale v istem tempu, kakor bi se dvigal dinar; niti industrija, niti poljedelstvo ne bi uspevalo.

Poudarili pa je, da bi mogli moment praktičnosti stabilizacije v razmerju 10 : 1 uveljaviti tudi brez dviganja kurza. Zmanjšati je treba samo količino zlata v dinarju: Mesto da bo 1 zlati dinar enak 1 švic. franku, naj bo enak 0'913 švic. franka. Dalje moremo tudi spremeniti ime naše denarne edinice, kakor so to storile Belgija, Avstrija i. dr. Pri vsem tem je glavno samo, da se določi stalno razmerje denarne enote napram zlatu.

V prilog mnenja, da se dinar stabilizira na nižjem kurzu, kot je današnji, navajajo nekateri, da bi s padcem dinarja krenilo gospodarsko življenje iz današnje stagnacije in mrtvila. Blagovne cene bi porastle, kar bi rodilo poživiljenje vseh kupčijskih poslov. V resnici pa bi taka stabilizacija prinesla samo nove perturbacije v poslovno življenje, ki jih že predobro poznamo iz dobe inflacije.

S padcem dinarja bi se sicer znižala bremena vsem dolžnikom brez razlike. Lažje bi se prenašali nekaj časa tudi davki: končno pa bi se morali zvišati, kajti država bi potrebovala več denarja za izplačilo anuitet inozemskih dolgov, za kritje materialnih stroškov, predvidenih v proračunu (ako se ne bi mogli reducirati) in za povečanje plač, ki bi v toku času nujno sledile.

Po prednjih izvajanih pridemo do zaključka, da bo edino pravilna stabilizacija dinarja na današnjem nivoju, ker bo pomenila samo priznanje stvarnega, obstoječega stanja, ki traja že preko 2½ leta in kateremu se je že več ali manj prilagodilo naše gospodarsko življenje.

Da-li se bo uvedla nova denarna edinica ali pa ostala dosedanja, še danes ni jasno. V finančnem ministrstvu se baje proučuje možnost uvedbe nove valutne edinice v razmerju 1 : 10, tako da bi bil novi zlati dinar enak 10 dosedanjim dinarjem. Pri takem načinu devalvacije ne bi bilo potrebno takoj zamenjati zdajšnjih novčanic z novimi. Novčanica od 10 dinarjev bi dobila pretisk 1 zlati dinar, novčаницe od 100 dinarjev pretisk 10 zlatih dinarjev in novčаницe od 1000 dinarjev pretisk 100 zlatih dinarjev. Težji pa bi bil prehod k novi valutni edinici pri kovanem drobižu, ker so se li novci izdali v neodgovarjajoči teži in velikosti. Prehod k novi valutni edinici bi imel ugodne posledice, ker bi na eni strani odpadlo računanje z dosedanjimi parami ter neupravičeno zaokroženje cen na 50 par zaradi neprimerne in nezadostne drobiža, ako se izda kovani bronasti drobiž pa 1 ali 2 zlati pari.

Zakonita stabilizacija dinarja bo v veliki meri pojačila zaupanje inozemcev, ki bodo z večjo sigurnostjo sklepali razne kupčijske posle. Inozemski kapital bo postal mobilnejši in cenejši, ker ne bo obstojal več nikak valutni riziko. Na drugi strani pa bo rodila valuta reforma ugodne posledice v državi sami. Pojavilo se bo večje razpoloženje za sklepanje kupčijskih poslov, ker bo izginil iz poslovnega prometa moment valutnih oscilacij in špekulacij. Na ta način bo naše gospodarsko življenje postavljeno zopet na zdrav in trden temelj ter podan bitni pogoj za uspešen razvoj in napredek vseh panog naše narodno-gospodarske delavnosti.

Naglašamo pa še ponovno, da moremo pričakovati navedene koristne valutne reforme samo tedaj, če jo bo vlada izvršila po temeljito proučenem finančnem načrtu, ki bo vsestransko upošteval naše stvarno ekonomsko stanje. V tem zmislu vlada ne bi smela postaviti naših gospodarskih krogov pred že izvršeno dejstvo, temveč bi jim morala nuditi priliko, da podajo kot najbolj interesirani k ureditvi naše valute svoje mišljenje in stavijo konkretne predloge.

Spectator:

Delavni čas v trgovskih obratih

Po lanskoletnih skupščinskih volitvah so obnovili privatni nameščenci v Ljubljani svojo borbo za uveljavljenje osemurnega delavnika. Pravilno so domnevali, da bo tedanji minister za socialno politiko naklonjen njihovim težnjam. In menda listu soboto pred občinskimi volitvami v Ljubljani se je naenkrat raznesla v trgovskih krogih vest, da je minister za socialno politiko kar telegrafično odredil, da smejo biti trgovine v Ljubljani le osem ur odprte ter da je treba njegovo odredbo takoj izvesti. Potem pa je bilo govorjeno, da so gospodje z vlade v Ljubljani sporočili ministru v Beograd, da to ne pojde kar tako, da je prenačljeno in da je potem g. minister, ki se je pripeljal itak domov zaradi svoje volilne škričnice, vendar nekoliko listu svojo naredbo spremenil. Glasila nameščencev so tedaj že skoro zmagoslavno poročala o skorajšnji uvedbi osemurnega delavnika, medtem ko so trgovske organizacije in njih organi ugotavljali, da minister za socialno politiko sicer lahko odreja v zakonskem okviru vse, karkoli smatra potrebno v zaščito delavcev, glede odpiranja in zapiranja pa ne more ukreniti na svojo roko prav ničesar, kakor tudi ne le za Ljubljano, ker ima tozadevno besedo še njegov kolega minister trgovine in industrije in prizadete organizacije ter bo pač treba ukreniti nekaj za vso državo. In tako se je zgodilo, da do danes še ni izdal veliki župan ljubljanske oblasti odredbe glede odpiranja in zapiranja trgovin v Ljubljani v zmislu svojega obvestila z dne 4. oktobra l. l. privatnim nameščencem in na podlagi § 13. zakona o zaščiti delavcev. Minister za socialno politiko pa je krenil na pravilno pot, ki mu je edina še ostala, da skupno z ministrom za trgovino in industrijo reši po zaslišanju strokovnih organizacij to vprašanje.

Ureditev delavnega časa in enolnega odpiranja in zapiranja trgovin je nujna in pereča, pa tudi težka in delikatna zadeva. Ne da se uravnati enako za vso državo, ker se ono, kar bi se dalo izvesti v moderni in napredni Sloveniji, ne more še izvesti niti v Beogradu, kaj šele v pokrajinah, ki so bile pred nedavnimi leti še pod turškim jarmom in orientalsko upravo. Nam v Sloveniji pa tudi ne ugaja, da bi zaradi enotnosti prišli na slabše, da bi se na primer uveljavili pri nas beograjski običaji odpiranja in zapiranja trgovin. Tam so trgovine odprte še po 12 in 14 do 16 ur. Pri tako različnih stopnjah kulturnega razvitka, kol jih imamo ravno v Jugoslaviji, je vsaka, za vso državo enolno urejena zadeva vedno rešena tako, da gremo Slovenci za toliko nazaj, kolikoršen je v južnih pokrajinah skok naprej, da se tako znajdemo na srednji, enotni liniji. Za tako enotnost pa seveda nismo, kajti že obstati se pravi nazadovati, kaj šele, ili nazaj!

Če se govori o delavnem času, ima pri nas v mislih vsakdo 8- ali 9-urni delavnik, medtem ko gre v Srbiji za to, da se sploh uredi to vprašanje, pa četudi na osnovi 10-urnega delavnika, kajti zaenkrat tam sploh ni ničesar urejenega. Tam je veljala pred vojno ministrska odločba iz leta 1911. Ta bi morala veljati še danes, toda vlada popolna anarhija, ker se niti predpisi kazenskega zakona glede nedelj in praznikov ne upoštevajo. Pri takih razmerah in tako velikih razlikah ni čuda, če je trajalo proučevanje v ministrstvih socialne politike in trgovine in indu-

strije več mesecev, predno je bil izdelan osnutek uredbe o odpiranju in zapiranju obratov in delavnem času nameščencev. Zato se je mogla vršiti anketa šele začetkom februarja.

Uredba ni zadovoljila niti nameščencev, niti Irgovcev, ker je bilo treba obilo kompromisov, kar je potrebno povsod, kjer se križajo interesi, kjer zahteva »revolucionarna levica dobro plačo in malo dela in kjer nudi reakcionarna desnica za težko delo slabo plačo.«

Pri nas se seveda odraža vse to le v malem in niso nikdar taka gibanja tako dalekosežnega pomena kot v velikih industrijskih državah, kjer je pri socialnih borbah mnogokrat izprtih po več stotisoč delavcev. V trgovskih obratih so nam ostrejšje oblike socialnega boja nekaj neznanega. Tudi današnji težki časi bi bili za take poizkuse med zasebnimi nameščenci povsem neprimerni, ker manjka poleg tega tudi še za to potrebna enotnost, do katere je v pričo mlačne stanovske zavednosti še daleč. Oni, ki je vzgojen v devet- ali deseturnem dnevnom delu, dela tako dalje in ne pomišlja mnogo o tem, če je količkaj dostojno plačan, da bi delal manj in obdržal isto plačo, kljub lepemu zakonu o zaščiti delavcev, ker ve, da bo njegov šef v tem slučaju lahko dobil deset drugih, ki bodo stopili na njegovo mesto. Velika množina povprečnih nameščencev, ki dela zato, da živi, pa zopet ne razume onih v svojih vrstah, ki si prizadevajo, da bi se povzpeli kvišku, ki delajo preko predpisov in službenih ur in zato navadno dosežajo sčasoma vodilna in boljše plačana mesta. Mnogi hočejo najprej boljših plač in bi šele potem več delali, a tega žalibog ni. Vsem takim je zato še posebno simpatična vsaka borba njihovih voditeljev, ki jim naj skrajša vsaj delo, če jim že ne more izboljšati plač. Čim manj dela za druge, a od njih čim več plače, to je gotovo prijazna misel za vsakogar. In ker končno po materialističnem naziranju vsak uslužbenec prodaja svoje telesne in duševne sile svojemu delojemalcu enako kot oni drugim svojo robo, ni nikomur zamerili, če jih skuša kar najbolje prodati, kakor ni zamerili delojemalcu, če jih poizkuša čim ceneje kupiti. Pri takem naziranju ima seveda tudi delodajalec pravico skrbeti v prvi vrsti za svoj žep, s čim večjim izrabljanjem delavnih moči. Na ta način se doseže čim cenejša režija in zato se skuša tudi v Irgovskih obratih ostali pri tej navadi, osebilo, ker je večina današnjih trgovcev sama v svoji mladosti delala, ne po osem do deset ur, kot se dela dandanes, nego od ranega jutra do trde noči brez opoldanskega odmora in nedeljskega počitka. Taki Irgovci, sami trdo vzgojeni in navajeni dela za druge, ne razumejo, kako se morejo pritoževati Irgovski nameščenci v sedanjih okoliščinah pri nas. Kakor se mnogo prakticira po omenjenem načinu, tako je tudi v obilnih primerih ravno z ozirom na preje omenjeni materialistični princip marsikateri nameščeneec mnogo predobro plačan, radi običajne višine plače, dasiravno po svoji sposobnosti ne bi toliko zaslužil. Marsikateri bi na podlagi ponudbe in povpraševanja, odnosno prodaje in kupa svojih duševnih in telesnih sil že zdavnaj bil brez službe ali vsaj mnogo na slabšem, če ne bi bilo še vedno toliko socialno čulečih delodajalcev z dušo in srcem. Le kvalificiran in sposoben nameščeneec more slaviti tudi zahteve in zato bodi še omenjeno mimogrede, da bi se morale razne nameščenske organizacije v prvi vrsti zanimati za naraščaj, ki ga je že v vsaki grani mnogo preveč in ki je strokovno zelo slab in malo sposoben, da bi se zmanjšala kvantiteta in izboljšala kvaliteta.

Mlajša Irgovska generacija, ki je šolana in vzgojena v boljših delavnih razmerah, pa gleda že drugače na zadevo delavnega časa in odpiranja in zapiranja Irgovin. Ona ve, da se bavi socijalna politika z določitvijo normalnega in maksimalnega delavnega časa in z zaščito delavčevega zasluzka, ker je podaljševanje izrabljanje in prikrajševanje na zasluzku, odnosno pospeševanje brezposelnosti. Ona vé, da bi bil osemurni delavnik ona idealna razdelitev dneva: 8 ur dela, 8 ur počitka, 8 ur za sebe samega in svojce, ki bi skrbela za ohranitev potrebnih fizičnih moči, ker ne bi trošila človeške energije preko fizioloških zakonov, kar uničuje in kvari ljudski organizem in narodovo zdravje. Zato ni nasprotna osem- odnosno deveturnemu delavniku v Irgovskih obratih. Vsak trgovec, ki dela dnevno 9 ur v svojem obratu, ima dovolj, če ima za katerokoli si boji drugo stvar na svetu še zanimanje. Oni Irgovec, ki nima zmisla za ničesar drugega, kot le za svojo Irgovino, ki ne vé, kaj bi s prošim časom, ki je nesrečen in se dolgočasi, kadar ne more stražiti svojih polic, ki ne pozna ne lepih knjig, ne gledališča, ne koncertov, ne sporta, ne izprehoda, ne društvenega dela in sličnega, nego kvečjemu še zaduhlo gosliniško sobo, pa sploh ni ustvarjen po božji podobi in tudi ni merodajen pri reševanju takih vprašanj. Vsak pa, ki ima poleg svojega dnevnega Irgovskega posla še trohico kulturnih potreb, bo rade volje priznal, da zadostuje v splošnem v naših krajih, po naravi kupčije, osem- do deveturni delavni čas. V prostem času pa naj tako trgovec, kot njegov solrudnik, skrbila tudi za svoj duh in telo, naj posvetita nekaj časa tudi svoji ženi in deci in požrtvovalnemu društvenemu delu, razvedrilu in predvsem napredku in izobrazbi. Delavni čas ni samo ekonomsko, nego je tudi socijalno in kulturno vprašanje.

Za Irgovca je važnejše enotno odpiranje in zapiranje obratov kol ura manj ali več dela, kajti obstoječa potreba se bo čisto gotovo konzumirala in bi seveda moralo biti delo tem intenzivnejše, čim krajši bi bil delavni čas. Moderne industrije so že nešteto krat dokazale, da so s skrajšanim, toda bolj intenzivnim delavnim časom celo povečale produkcijo.

Pri nas zasebni nameščenci osnutka uredbe odpiranja in zapiranja obratov niso pozdravili s posebnim zadovoljstvom in so bili razočarani, dasiravno jim je naklonjeni minister za socijalno politiko hotel dali skoro več kot je pri prilikah v naši državi mogoče. Socijalna politika g. dr. Gosarja tam preko ni našla odobravanja in privatni nameščenci so lahko kmalu uvideli, da so izgubili naklonjenega jim prijatelja, kajti prvo delo novega ministra za socijalno politiko, ki je prišel za g. dr. Gosarjem, je bilo, da je odstavil vprašanje uredilve delavnega časa z dnevnega reda in tako smo zopet tam, kjer smo bili pred šestimi meseci ali pred šestimi leti in Bog ve, kdaj bomo zopet dobili energičnega ministra za socijalno politiko, ki bo voljan in sposoben rešiti to zadevo. Obžalovali moramo, da g. dr. Gosarju ni bilo mogoče izvesti uredbe o odpiranju in zapiranju obratov, kot tudi zamišljenih reform socijalnega zavarovanja.

Tako so zahteve zasebnih nameščencev zaenkrat propadle in vse kaže, da se še dolgo ne bo tako temeljito ugodilo njihovim zahtevam kot oni to žele. Ne glede na ostalo državo, bi se lahko uredilo pri nas odpiranje in zapiranje Irgovin v vseh večjih meslih Slovenije sporazumno. Potrebno bi bilo pri prizadelih le nekoliko dobre volje. Vedno so se naši prenapeteži, toda na te se ni treba ozirati. Starokopilneži se proživijo

vsaki novotariji in socialni pridobitvi, toda svet se še ni podrli radi njih in tudi Irgovina še ni opešala radi uvedbe nedeljskega počitka ali krajšega delavnega časa. Seveda ne gre to vse kar lako naglo in preko noči, nego je treba za to časa in razmer, kar morajo vpoštevati seveda tudi oni, ki hočejo doseči kar naenkrat vse in potem tedaj skoro golovo ne dobe ničesar. Zato je treba svoje zahteve prilagoditi vedno duhu in razmeram časa. Naj se ne terja več kot je mogoče, saj niti minister-socialist ne more dati kar naenkrat v praksi onega, kar priznava v teoriji, ker je živo življenje močnejše, kot najpravičnejša teorija. Zato se je treba boriti pametno in prevdarno za svoje pravice, ki jih čas in razmere vedno polagoma priznava. Pri nas imamo dovolj treznih in razsodnih trgovcev in sohrudnikov, ki so za zlato srednjo pot in ni potreba, da se taki poizkusi razbijajo radi prenapetežev na eni in drugi strani. Tako ostane vedno stari kaos in škodo imajo tako Irgovci radi neurejenega odpiranja in zapiranja Irgovin, kot nameščenci, ki morajo delati dalje časa kot bi pri sporazumni ureditvi. Mogoče so slabe izkušnje ene in druge vendarle izmodrile. Poizkusili bi bilo treba, če se da doseči sporazumna ureditev, ne oziraje se na nazadnjaške Irgovce in prenapete zastopnike nameščencev, ki so prebojevali radi tega, ker nimajo služb ali pa so v službi pri organizacijah in ne pri Irgovini!

.....

Dr. L. L. Böhm:

Mednarodna trgovska zbornica

Mednarodna trgovska zbornica je neodvisno interesno zastopstvo svetskega gospodarstva brez prisilnega značaja. Ustanovljena je bila l. 1920 in ima svoj sedež v Parizu, 33, Rue Jean Goujou.

Idejna osnova za ustanovitev mednarodne trgovske zbornice so bile obstoječe inozemske trgovske zbornice. Neznosne gospodarske razmere po vsem svetu, posebno pa v Evropi, kakor so se pokazale že med vojno, posebno pa še po vojni in ki so ovirale in še ovirajo mednarodno gospodarstvo, zlasti pa mednarodno trgovino, so bile pereč problem, katerega se je bilo treba takoj lotiti. Ta problem ozdravljenja razrušenega gospodarstva in odprave vseh ovir, ki motijo internacijonalno Irgovino, je bilo treba rešiti najpreje. Gospodarski krogi vsega sveta so priznavali nujnost rešenja tega problema. V tesni zvezi in neprestanem izmenjavanju nazorov, misli, nasvetov vseh gospodarskih krogov so hoteli najti organ, ki bi odpravljal vse ovire gospodarskega življenja. Kot najprikladnejši je bil sprejet načrt, da se združijo vse gospodarske korporacije, posebno pa Irgovske zbornice v eno samo veliko, po možnosti ves svet obsegajočo splošno korporacijo, ki bi opravljala vse posle nacionalnih trgovskih zbornic v zmislu internacijonalizma in celokupnih gospodarskih interesov.

Mednarodna trgovska zbornica (MTZ) je institucija, ki se obrača na javno mnenje vsega sveta. Ona nastopa aktivno sodelujoče le tedaj, ako je dosežen sporazum njenih članov.

Zbornica je osnovana na popolnoma svobodni podlagi in je združenje gospodarskih krogov (korporacij, Itrdk in posameznih oseb), ki ni

podvrženo nobenemu nadzorstvu. MTZ ne dobiva nikakih vladnih podpor ali subvencij, nego krije svoje stroške s prispevki, katere plačujejo člani.

MTZ je avtonomna. Njen namen je skrbeti za razširjenje trgovskih zvez, za lažje sodelovanje in poglobitev mednarodnih (pred vsem trgovskih) odnošajev. Nadaljnji cilj v zmislu zaključkov Zveze narodov je izboljšanje splošnih, posebno političnih, mednarodnih odnošajev in preprečevanje gospodarskih konfliktov, ki večkrat vodijo tudi do političnih. Tako naj po možnosti MTZ pripomore k vzdrževanju svetovnega miru. Raditega zmisla je tudi razumljivo, da se je centralnim silam, ki so bile v boju proti vsemu svetu, dovolilo vstopiti v to zbornico, seveda ne takoj po ustanovitvi, nego nekoliko pozneje. Skratka, cilj, ki si ga je postavila MTZ, je pojačanje in razvijanje mednarodne trgovine, odklanjanje vseh zaprek, katere molijo izmenjavo dobrin, dalje na temelju intenzivnejših gospodarskih vez, izboljšanje mednarodnih slikov in odnošajev, pomirjevalno uplivanje na vse, kar bi zamoglo dovesti do internacijonalnih konfliktov in na ta način sodelovanje pri prizadevanju za svetovni mir. Drug bistven znak zbornice, njen internacijonalni duh, se uveljavlja v vodstvu in članstvu. Članstvo je vsem, brez izjeme dostopno, ne samo člani Zveze narodov,¹ nego tudi nevtralcii in aliranci iz svetovne vojne pripadajo in sodelujejo danes v MTZ, kakor tudi nekdanji sovražniki aliranih sil (Nemčija, Avstrija) in tudi dežele, ki niso v Zvezi narodov, n. pr. Zedinjene države.

Delovanje zbornice delimo v dve skupini. Prva skupina obsega vprašanja splošnega internacijonalnega interesa. Zbornica si prizadeva doseči kolikor mogoče obširno soglasnost. Na predzadnjem kongresu v Brüsselu je vseh 753 navzočih delegatov 33 dežel soglasno sprejelo zaključek, ki vsebuje mednarodno mišljenje privrednih krogov glede gospodarske reslitucije sveta (posebno Evrope), Dawesovega načrta, transfer-problema in internacijonalnih dolgov. Skoraj neverjetno se sliši, da se je v tako divergentnih vprašanjih dosegla soglasnost. Na vsak način znači ta soglasnost energično stremjenje ne samo najmočnejših, temveč tudi najresnejših gospodarskih krogov po odpravi vsega, kar ovira nemoteni razvoj internacijonalnih gospodarskih odnošajev.

V drugo skupino spadajo vprašanja tehnične prirode, kakor poenostavljenje carinskih formalitet, postopanje s tujci, odprava dvojnega obdavčenja, kodifikacija okrajšav, ki se rabijo v internacijonalni trgovini, enotnost v čekovni in menični zakonodaji, ladijskih tovornih listinah, v zakonodaji glede patentov in zaščitnih znamk, sporazum glede izvršb inozemskih razzsodb, izboljšanje internacijonalnih transportov po morju, na suhem in v zraku, posebno tudi izboljšanje internacijonalnih telefonskih zvez. Zbornica je ustanovila tudi trgovsko razsodišče. Razsojevalci pri tem sodišču hitro, točno in z malimi stroški poravnajo vse prepire, ki nastanejo med trgovci različnih držav.

¹ Ideja Zveze narodov je nastala med svetsko vojsko. Ta ideja, katere se je posebno goreče oklenil Wilson, se je bila na mirovnihi pogodbah v Versailles tudi uresničila. Zveza narodov naj ima namen pospeševati sodelovanje narodov v svrhu dosege mednarodnega miru in mednarodne sigurnosti proti vojnihi konfliktom, sploh vse podvzeli, da se internacijonalni politični odnošaji izboljšajo. Sredstva za održanje sklepov Zveze narodov so različna, v najskrajnejšem slučaju se izvrši zvezna eksekucija proti renitentni državi.

Za udeležence svojih prizadevanj ima MTZ sledeče pomožne organe: upravni svet, narodne komiteje, administrativno komisijo, buĝetsko komisijo in generalni sekretarijat. Najvaĝnejšo vlogo igrajo narodni komiteji in pa upravni svet. Narodni ali nacionalni komiteji si v vsaki posamezni drĝavi odrejajo sami svoje ŝtatute in imajo seveda povsod drugaĉno strukturo. V vsaki drĝavi pripadata nacionalnemu komiteju dve kategoriji članov: a) aktivni člani (zveze bankirjev, trgovcev in industrijalcev, njih zbornice, borze in vsa sliĉna gospodarska udruĝenja); b) posamezni člani (banke, trgovske tvrdke, posamezna industrijalna podjetja itd.). Ti aktivni in posamezni člani ŝirom poedinih drĝav tvorijo torej skupno nacionalni komite.

Notranja organizacija teh narodnih komitejev ni predpisana. Izpolnjevali pa mora fakliĉno samo eno nalogo, zastopali mora najvaĝnejše gospodarske sile doliĉne drĝave.

Nacionalni komite odgovarja na vpraŝanja, ki jih stavlja MTZ, jo opozarja, kakŝne prikazni in pojavi ovirajo zunanjo trgovino doliĉne drĝave, navaja vse toĉke internacionalnih gospodarskih odnoŝajev, glede katerih se mora priloĝili, razvija v lastni drĝavi energično delovanje v svrhu uresniĉenja zakljuĉkov MTZ.

Nacionalni odbori grupirajo ledaj okoli sebe vse člane svoje zemlje, zbirajo njihova miŝljenja ter sluĝijo koĉ zveza med centralo v Parizu in privrednimi krogi svoje zemlje. Ti nacionalni komiteji plaĉajo enkrat za vselej v fond za vzdrĝevanje MTZ 1000 dolarjev, pojedini pa plaĉajo po 300 francoskih frankov. Zastopstvo posameznih drĝav v upravnem svetu odgovarja vaĝnosti njihove zunanje trgovine. Zaradi tega so drĝave razdeljene na 3 skupine. V I. skupino spadajo one z zelo razvilo zunanjo trgovino: Anglija, Francija, Unija, Nemĉija, Belgija, Italija, Japonska, Nizozemska, Ŝvica. Vsaka drĝava te I. kategorije ima pravico poslati 3 člane in 3 nameŝtnike v upravni svet. II. kategorija obsega drĝave kakor Danska, Spanija, Norveŝka, eŝkoslovaŝka. Te smejo odposlati v upravni svet po 2 člana in po 2 nameŝtnika. Oslale drĝave poŝljejo 1 člana in 1 nameŝtnika. Te so: Avstrija, Ogrska, Indochina, Luxemburg, Poljska, Rumunija in Jugoslavija.

Upravni svet je sestavljen iz zastopnikov narodnih komitejev. On voli iz svoje sredine oĝji eksekutivni odbor za hitro izvrŝitev posebno nujnih stvari. Upravni svet ima leto 3 do 4 seje. V intervalih med posameznimi kongresi zbornice ugotavlja upravni svet smernice zborniĉnega delovanja. Ker je vsem drĝavam-članicam po obsegu vaĝnosti in znamenitosti vsake posamezne drĝave glede njene zunanje trgovine in glede njenega interesa na sploŝnih internacionalnih gospodarskih vpraŝanjih zaŝgurano zastopstvo v zbornici, se zamore ta zbornica lahko tako udeleŝtovati, kakor to odgovarja njenim institucijam. Doĉim upravni svet delovanje mednarodne zbornice vodi, izvaja njegove sklepe generalni sekretarijat. Generalni sekretarijat opravlja vse posle zbornice v sporazumu z nacionalnimi odbori in raznimi komiteji, ki so od sluĉaja do sluĉaja sklicani, da prouĉujejo doloĉena gospodarska vpraŝanja. Temu generalnemu sekretarijatu je koĉ posvetovalen organ dodeljena upravna komisija. Vsaka drĝava imenuje po enega upravnega komisarja, ki ima svoj stalni sedeĝ v Parizu. On vzdrĝuje zvezo z komitejem, katerega zastopa. Generalni tajnik ali sekretar skrbi za praktiĉno uveljavljanje od mednarodne zbornice na njenih kongresih spre-

jetih načel. Generalnega tajnika podpirajo v njegovi nalogi različni — poprej omenjeni — nacionalni komiteji, ki imenujejo vsak po 1 člana v različne internacionalne študijske komiteje za vprašanja, ki so na dnevnem redu zbornice. Zaključki teh komitejev pa morajo dobiti podporo in praktično sodelovanje posameznih nacionalnih komitejev.

Končno bodi omenjena še budžetska komisija, ki jo imenuje upravni svet. Bavi se s finančnimi zadevami.

Internacionalni značaj zbornice se odraža v kongresih, ki se vrše vsake dve leti. Ti kongresi predstavljajo nekako glavno skupščino MTZ in imajo nalogo odrejati splošne smernice za njeno delovanje. Preiskujejo in rešujejo predložene zadeve. Overovljeni aktivni člani zbornice glasujejo. Aktivni člani morejo poslati na kongres do 10 delegatov.

Kakor že omenjeno, je bilo do sedaj pet kongresov in sicer: 1. osnovni kongres l. 1920 v Parizu; 2. v Londonu l. 1921; 3. v Rimu l. 1923; 4. v Bruslju l. 1925; 5. v Stockholmu l. 1927.

Razpravni predmeli so na kongresih jako pestri in različni. Prva so generalna vprašanja, ki vzbujajo glavno pozornost po svojem značaju in nujnosti rešenja. Polem so različna tehnično-sfokovna vprašanja. Že od početka se je bavila MTZ na pr. s problemom obrtno-pravne zaščite. Mnogo zborničnih nasvetov je bilo sprejetih v tekst haaških konvencij. Rimski kongres je razpravljal o ekonomski obnovi. To je sedaj najvažnejše vprašanje. Rimske resolucije so v mnogih slučajih prinesle material za stvarjanje Dawesovega plana.

MTZ je imela v istini vse podatke o ekonomskem stanju skoraj vseh dežel. Pokazala je pota, po katerih je treba hoditi. Merodajni mednarodni faktorji obračajo največjo pažnjo na zaključke njenih kongresov, ki se v polni meri upoštevajo.

Zvest svojemu programu se je tudi lanskoletni kongres pečal z vsemi perečimi vprašanji, kojih ureditev je v svrhu izboljšanja mednarodnih gospodarskih, posebno pa trgovskih odnošajev nujno potrebna. Vršil se je koncem junija in začetkom julija preteklega leta v Stockholmu.

Na tem kongresu, ki se ga je udeležila tudi naša država, so razpravljali predvsem o splošnih vzrokih, ki jo ovira nemoten razvoj svetovnega gospodarstva, zlasti pa svetovne trgovine. Najprej so ugotovili, da so ukrepi poprejšnjega kongresa (Bruselj l. 1925) že začeli učinkovati. Društvo narodov se je še bolj energično začelo zanimati za delovanje MTZ in tudi mednarodni ekonomski svet je uvidel, da ne more preko njenega delovanja, nego da mora na vsak način vpoštevati njene smernice, nasvete, resolucije itd. Istotako so ugotovili, da se mora začeti delo zbornice še bolj intenzivirati. Glede odprave vzrokov, ki motijo ali ovirajo, odnosno tu ali tam celo popolnoma onemogočajo mednarodno svetovno gospodarstvo, posebno pa svetovno trgovino, so povdarjali, da je treba pred vsem znižati carinske tarife. (To bi bil prvi korak k uvedbi svobodnejše trgovske politike, katero mednarodna zbornica očitno podpira.) Dalje priporoča kongres v Stockholmu, da naj se v poedinah deželah postopa s tujci boljše kot do sedaj. (To se tiče posebno šikan s potnimi listi in pri carinskem pregledovanju prtljage.) Transportne ovire naj se odpravijo, istotako vse prepovedi uvoza in izvoza; carinske formalnosti naj se ublažijo in sklene naj se mednarodni industrijski sporazum. Priporočali so racionalizacijo v vseh panogah privredne delavnosti; zahlevali svoboden promet kapitala iz ene dežele v drugo;

ponovno so urgirali potrebo izenačenja čekovnega in meničnega promela, kakor tudi odpravo dvojnega obdavčenja in zahtevali varstvo industrijske in znanstvene lastnine. Zbornica je zavzela dalje na kongresu stališče glede klasifikacije tovarniških znakov in se je bavila s sejmi in izložbami, z registriranjem patentov in zahtevala revizijo pravilnika o poravnanju in arbitraži. Končno se je bavil kongres obširno z vsemi perečimi prometnimi vprašanji. Pri pomorstvu so razpravljali o uvedbi enotnih tovarnih dokumentov. Kakor je razvidno iz gornjih kratkih navedb, je kongres v Stockholmu razpravljaj o vseh vprašanih, ki se tičejo izboljšanja svetovnega gospodarstva in clajšanja mednarodnih trgovskih stikov.

Za našo državo je posebne važnosti, da se je kongres bavil tudi z ureditvijo razmer v obrežnih državah, ki ležijo na velikih rekah, tvorečih državne meje, oziroma z rekami, ki imajo glede plovilbe internacionalen značaj (kakor na pr. Donava). Ta vprašanja se tičejo naše države v eminentni meri, ker smo obrežna država, saj tvori Donava na veliko daljavo državno mejo in je zraven še glede plovilbe internacionalizirana.

Vladimir Murko:

Razvoj jugoslovenskih borz

(Nadaljevanje)

Promet na posameznih borzah se je gibal tako-le (v milijonih dinarjev):

BEOGRAD									
Leto	Državni pa- pirji	Delnice		Opcije	Založnice in zadolžnice	Devize	Valute	Blago	Skupaj
		denarnih zavodov	industr. podjetij						
1919	1·0	0·7	0·3	—	—	53·5	106·3	—	161·8
1920	1·9	4·2	3·0	—	—	322·3	311·0	—	642·7
1921	0·3	9·0	3·4	—	—	861·8	177·1	—	1.051·9
1922	1·8	9·4	4·4	—	—	1.165·7	15·7	—	1.197·3
1923	32·2	6·2	1·2	—	—	2.597·8	26·0	—	2.603·4
1924	225·8	5·7	0·3	—	—	3.459·6	11·4	—	3.703·0
1925	623·3	9·5	1·8	—	—	3.562·4	13·9	84·3	4.295·4
1926	476·4	8·0	0·9	—	—	2.358·3	9·3	—	2.853·2
ZAGREB									
1919	0·01	31·2	3·4	0·5	0·6	11·2	31·9	2·2	81·3
1920	0·01	95·4	49·5	1·2	1·1	268·0	195·0	7·9	618·6
1921	—	51·4	18·2	0·4	0·4	982·9	195·0	4·4	1.253·0
1922	1·2	36·4	14·8	—	0·4	2.026·4	105·0	11·7	2.198·3
1923	5·6	77·4	104·3	0·9	0·4	2.573·4	116·2	13·4	2.891·9
1924	40·1	52·9	78·3	0·6	0·3	3.831·3	51·8	15·0	4.070·9
1925	268·4	44·2	20·3	0·01	0·1	4.059·2	57·9	18·4	4.468·7
1926	216·1	23·7	13·2	0·2	0·3	3.554·9	40·3	—	3.848·7
1927		287				2.962			3.250·0

NOVI SAD									
Leto	Državni pa- pirji	Delnice		Opcije	Založnice in zadolžnice	Devize	Valute	Blago	Skupaj
		denarnih zavodov	industr. podjetij						
1921	—	—	—	—	—	—	—	47·2	47·2
1922	—	—	—	—	—	—	—	380·3	380·3
1923	—	—	—	—	—	—	—	567·7	567·7
1924	1·4	—	0·002	—	—	—	—	589·1	591·1
1925	1·2	—	0·06	—	—	—	—	466·5	467·8
1926	1·2 ⁴	—	0·06 ⁴	—	—	—	—	292·6	292·6
LJUBLJANA									
1924	0·1	0·2	0·2	—	—	—	—	7·7	8·2
1925	1·9	0·8	0·2	—	0·004	—	—	18·2	21·1
1926	0·5	9·1	0·3	—	0·01	—	—	23·9	33·9
1927	1·6	3·8			399·7			16·4	411·5

V gibanju številki vidimo lahko karakteristiko vsakokratnih razmer na denarnem trgu in položaja našega narodnega gospodarstva sploh. Zato se ustavimo pri nekaterih številkah.

Predvsem opazimo, da je promet naraščal, dokler ni dosegel l. 1925 v Beogradu, Zagrebu in Novem Sadu svojega viška, od tega časa naprej pa trajno pada. Vzrokov za to je več: glavno vlogo igra tu nazadovanje naše zunanje trgovine, od katere je promet na borzah popolnoma odvisen, ker je namreč promet v efektnih napravah devizam in valutam neznačen, izvemski državne papirje. Da se razvidi, v koliki meri so naše borze odvisne od zunanje trgovine, navedem te-le številke: v Zagrebu je odpadlo od celokupnega prometa

v odstotkih na										
Leto:	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	
efekte	43·9	23·8	5·6	2·4	6·5	4·2	7·3	6·5	8·8	
devize in valute ³ . . .	53·1	75·0	94·1	97·1	93·0	95·3	92·1	93·4	91·2	

Zato je gotovo razumljivo, zakaj se je promet na ljubljanski borzi gibal v tako ozkih mejah, predno se je začelo trgovati z devizami in valutami.

Upoštevati moramo različno vrednost dinarja v raznih letih. Ako bi preračunali promet na borzah v zlate dinarje, bi opazili, da promet ni tako strašno padel, ako se primerja z leti pred stabilizacijo dinarja.

Splošna gospodarska kriza se seveda na borzi tudi občuti. Razumljivo je dejstvo, da Beograd zaostaja za Zagrebom, ako upoštevamo, da so v Zagrebu naše glavne banke, dočim je v Beogradu razmeroma malo močnejših zavodov. Tako si moramo tudi tolmačiti, zakaj je v Beogradu promet z delnicami denarnih zavodov neprimerno manjši kakor v Zagrebu, čeprav je v Beogradu sedež Narodne banke, ki je vpeljala svoje delnice na zagrebško borzo šele 1925, v Ljubljani pa niti sedaj še ne. Ugodno je za Zagreb tudi to, da je pomaknjen

⁴ Jako dvomljivi številki.

⁵ Ostanek odpade na blago.

mного bolj na zapad, je toraj mnogo dostopnejši evropskemu prometu, ima že razvite zveze in tradicijo, tako da si lasti pridevek našega gospodarskega Piemonta. Treba je upoštevati še to, da se po trditvah beogradskih trgovcev vrši v Beogradu velik del prometa v devizah izven borze. Zagrebu bo torej težko odvzeti primat, čeprav se je predvsem v njegovo škodo izpopolnila ljubljanska borza, razun, ako bi katere večje zagrebške banke hotele prenesti svoje sedeže v Beograd, kar pa je sedaj, ko se pripravlja izenačenje davkov v vsji državi, že manj verjetno. Gotovo je tudi, da gre položaj Beograda, kot prestolice, na korist beogradski borzi.

Skoraj brez pomena je na beogradski borzi promet v industrijskih papirjih (med katere tam štejejo tudi srečke Rdečega križa). Leta 1923 je znašal promet v teh papirjih v Zagrebu 104,3 milijone, v Beogradu le 1,1. Število kotiranih industrijskih papirjev v Beogradu je pač prav malo, kar je razumljivo, ker je v Srbiji malo podjetij z domačim kapitalom, dočim je večina podjetij v rokah tujega kapitala, predvsem češkega in francoskega (Jagodina, Cuprija, Borski rudnik). Banke, ki stoje za temi podjetji, pa ne pustje delnic iz svojih portefeuillev. Velikanski padec prometa v industrijskih papirjih izkazuje tudi zagrebška borza. Nominalna vrednost trgovanih papirjev ni padla v taki meri, pač pa je dejanska vrednost delnic skoraj vseh podjetij močno nazadovala. Skupna vrednost vseh onih 11 glavnih industrijskih papirjev, ki so se trgovali na borzi ves čas od l. 1921—1926, je znašala:

Leto:	1921	1923	1924	1925	1926
v dinarjih	4.278	7.963	5.984	3.230	2.750
v odstotkih	100	186	140	75	64

Bančnih delnic prihaja v poštev 13 za ves čas od l. 1920—1925, za l. 1926 le 12, ker je ena delnica odpadla. (Slika vseh delnic, l. j od vsake banke po eno) pa bi bila drugačna, odkar so v Zagrebu pripuščene tudi delnice Narodne Banke s svojo višino približno 5.650, tako da je edina ta delnica vredna skoraj trikrat toliko kakor vse druge bančne delnice. Skupna vrednost teh 13 oziroma 12 bančnih delnic je znašala:

Leto:	1921	1923	1924	1925	1926
v dinarjih	3.818	2.448	2.147	2.014	1.868
v odstotkih	100	63	55	52	48

Leto 1927 kaže malo prijaznejšo sliko. 12 glavnih bančnih in 13 glavnih industrijskih delnic je veljalo skupaj:

	bančne	industrijske
	Din	Din
2. januarja 1927	6.198—	4.417,50
31. decembra 1927	7.376—	5.647—

Padanje oziroma dviganje v skupini bančnih in industrijskih delnic toraj v l. 1921—1926 ni bilo enakomerno. Dočim so industrijske delnice dosegle svoj višek l. 1923, so takrat bančne bile že jako slabe. Za industrijske papirje pomeni l. 1923 rekord, ki si ga razlagajo z velikimi nakupi od strani inozemstva, ki pa je bilo po dunajskem krachu zaradi spekulacije s francoskim frankom l. 1924 prisiljeno prodati nakupljene delnice za mnogo nižje cene nazaj, od česar so seveda trpeli tudi domači lastniki. Pri bančnih papirjih pa je slika prav obupna. Za to je tudi promet v delnicah v Zagrebu tako močno padel, vključ vsemu prizadevanju borznega vodstva, da zopet pridobi širšo publiko

za to, da nalaga svoj denar v delnice, ki se rentirajo često bolje nego državni papirji, kar je drugod redko. Vidi se pač, da je mnogo ljudi izgubilo precejšnje zneske, naložene v delnicah in s tem tudi zaupanje v delnice. Ne bi škodovalo, ako bi se za informacijo publike izdal natančen pregled o rentabilnosti delnic ter o splošnem stanju zavodov⁶. Kje pa se naj drugače širša publika podučí o boniteti kakega papirja? Za spekulante, ki kupujejo papirje le radi upa na kurzne dobičke, pa pri nas sedaj niso podani predpogoji. Zašto je promet v delnicah tako malenkosten. Edino izjemo tvorijo delnice onih podjetij, ki so se poslužila ugodnosti zakona o valorizaciji investicij. V teh papirjih je bilo opaziti dviganje, ki se je dalo večinoma predvideti. Ta zakon, ki nudi predvsem davčne ugodnosti (rentabilitetni pribitek) je prvotno veljal le eno leto, a je bil po prefeku tega leta (v septembru 1927) zopet podaljšán, tako da bo število družb, ki so na ta način povečale svojo glavnico in rezerve, še naraslo. V Sloveniji se ga je poslužilo 14 družb, katerih bilančna vrednost se je dvignila za 210 milijonov dinarjev. Od te difference pripada velik del (okoli 140 milijonov) na povečanje glavnice. Po izdajanju brezplačnih delnic so tečaji morali malo pasti, ker je jasno, da n. pr. na dvakrat zvišano glavnico ne bo mogoče razdeliti dvakrat toliko dobička kakor popreje, ker prihranki na davkih ne znašajo toliko. Pri tej priliki so se pokazale tudi tajne rezerve, ki so jih znala starejša podjetja nakopičiti za boljše čase, kadar bo mogoče priti z njimi na dan in tako pokazati solidnost podjetja. Z opcijskimi pravicami se je trgovalo v Zagrebu, toda odkar je zaspalo emisijsko gibanje, je zaspala tudi ta panoga borze. V Beogradu so najbrže vsebovane med delnicami.

Jako žalostno sliko kaže promet z založnicami in zadolžnicami, ki je v drugih državah tako razvil. Kjer je previsoka obrestna mera, se pač ne more razviti hipotekarni kredit, podlaga za zadolžnice in založnice. V Beogradu so deloma skrite med državnimi papirji, v Zagrebu in tudi v Ljubljani pa vidimo vso ubogost našega denarnega trga. Industrijska podjetja so navezana na banke, katerim služijo kot krije njihovi objekti, in tako ne ostane nobena podlaga za zavarovanje zadolžnic. Težko je toraj reči, kaj bo prinesel pripravljeni zakon o industrijskih obligacijah, ki bo dovoljeval družbam s kapitalom vsaj 10 milijonov dinarjev izdajanje takih založnic. Sicer pa imajo banke mnogo interesa, da ta zakon preprečijo, ker bi podjetja teh obveznic plačevala nižje obresti nego bankam za posojila in bi se smele izdajati te obveznice le na prvo hipoteko. (Mogoče je pa tudi, da bi se banke tem potom iznebile neprijetnih zvez).

V Ljubljani so na trgu 4% kranjsko deželno posojilo iz l. 1888 in 4½% melioracijsko iz l. 1911, vendar je bil promet v njih neznačen — 1925 22.000, 1926 48.000 Din. Smemo pa pričakovati, da pride na borzo 6% 30 milijonsko ljubljansko mestno posojilo. Tečaj se ne da vnaprej prerokovati.

Edina skupina papirjev, ki kaže lep razvoj, so državni papirji. V Beogradu je kotiranih le nekaj malo pomembnih starih srbskih državnih posojil, toda v poštev pridejo za nas le oni 3 popularni papirji, katere vse lombardira Poštna hranilnica. To so 2½% loterijska renta za vojno škodo (Ratna šteta, nominale 1000 Din, katere je bilo izdano po raznih podatkih za nom. 4'450—4'6 milijard dinarjev), 4% obveznice za likvidacijo agrarnih odnošajev v Bosni in Hercegovini iz l. 1921 *fagrari*, izdano jih za 127'5 milijonov dinarjev nom.) in 7% investicijsko posojilo iz l. 1921 (izdano 500 milijonov dinarjev nom.). Ratna šteta in investicijsko posojilo se izžrebata tekem 50 let.

Važno je, da je ratno šteto smatrati za srečko, ne za navadno državno posojilo: zato je nje posest v državah, kjer je v veljavi avstrijski dohodarstveni kazenski zakon, prepovedana, kakor so pri nas prepovedani češkoslovaški stavbeni lozi, ki so dosti manj ugodni nego naša Ratna šteta, a so kljub temu našli pri nas mnogo kupcev. Razumljivo pa je, zakaj je Ratna šteta tako popularna tudi v tuini: kurzna vrednost v prometu se nahajajočih obveznic je narasla od izdaje do januarja t. l. za približno 1% milijarde dinarjev, tako da noben njen posestnik ni imel izgube razun onih, ki so jih dobili res kot odškodnino za vojne škode in jih dali oceniti iz rok, da pridejo do oostovine. Bili so časi, ko je bila na prodaj za 84 Din (pri nominalu 1000 Din). Teh 84 Din

⁶ O slovenskih delniških družbah je pisal docent dr. Ogris: Delniške družbe v Sloveniji 1919—1925. Upošteva v prvi vrsti nominalno rentabilnost delnic, ne pa dejanske, ker se ta z ozirom na dnevno se menjajoče tečaje delnic brez preštanka izpreminja in torej ni upravičena v brošuri, ki naj ima trajen pomen.

je nosilo 25 Din obresti, kar odgovarja približno 30% rentabilnosti. Kmalu so ljudje opazili to abnormarno rentabilnost, in radi velikega povpraševanja, verjetnosti, da srečka poleg nominala zadene še visok dobiček, je stopala bolj in bolj in sedaj (1. februarja 1928) stoji na 418, agrari na 54'50, investicijsko posojilo na 87, tako da znaša rentabilnost pri

Ratni šteti	5'98% (lani 2. januarja 7'11)
agrarih	7'34% (lani 2. januarja 8'33)
investicijskem	8'04% (lani 2. januarja 8'33)

Najvišji je bil dolgo med temi papirji tečaj investicijskega posojila, ker je to edino posojilo, ki so ga morali lastniki plačati z razmeroma visokim kurzom, dočim ostalih posojil ni bilo treba plačati. Za to nihče ni dal iz rok investicijskega posojila neprisiljen. Ako se res namerava izdati novo domače 7% investicijsko posojilo v nom. znesku 500 milijonov, bo treba določiti emisijski kurz prav nizko, celo nižje od kurza sedanjega investicijskega posojila, da bo mogoče pridobiti ljudi, ki so na njem mnogo izgubili. Verjetna je možnost, da pride vsled nove emisije do nove napetosti na denarnem trgu, kar bi lahko povzročilo še višjo obrestno mero in padeč vseh državnih papirjev. Rentabilnost teh papirjev je v primeri z državnimi posojili drugih držav itak previsoka. To se je že upoštevalo pri izdaji investicijskega posojila, katero se tekom 10 let ne sme konvertirati. Dvomljivo je, ali bodo l. 1931 pogoji taki, da se bo konverzija že izplačala, ker taka akcija zahteva precej razpoložljivega denarja. Govorice o novem domačem posojilu so nastale, ko se pogajanja z angleško skupino niso hotela posrečiti.

Iz tabele na strani 64. se vidi, da igra Beograd vodilno vlogo na trgu državnih papirjev, kar velja predvsem o Ratni šteti, ki ni bila izdana drugod kakor v Srbiji in šele v zadnjem času tudi v obmejnih krajih bivše Avstro-Ogrske, ki so trpeli radi vojne. Državni papirji so igrali v celokupnem prometu z efekti važno vlogo. Saj odpade:

v odstotkih					
	Leto:	1923	1924	1925	1926
V Zagrebu	I. na državne papirje	2·9	23·2	80·6	85·4
	II. na bančne delnice	40·9	30·5	13·3	9·3
	III. na industrijske delnice	55·5	45·5	6·1	5·2
V Beogradu ⁷	I. na državne papirje	81·4	97·0	98·2	98·2
	II. na bančne delnice	15·5	2·5	1·5	1·6
	III. na industrijske delnice	3·1	0·5	0·3	0·2

Sedaj se sklepajo v Beogradu in Zagrebu tudi termenske kupčije v Ratni šteti, predvsem v Beogradu, kjer odpade na termenske kupčije tretjina vseh zaključkov v Ratni šteti. Termenske kupčije se vrše v Beogradu od l. 1924 tudi v devizah. Kako važno vlogo igra promet z devizami v celokupnem prometu naših borz, smo že videli. Minuli pa so oni časi, ko je bilo mogoče spekulirati v tujih valutah in devizah, ko je tako cvetela devizna arbitražna (spekulacija na kurzno razliko na dveh različnih borzah) med našimi in tujimi borzami. Sedaj, odkar je dinar stabiliziran, devize in valute ne morejo več biti hvaležen predmet spekulacije, kakor so bile do sredine l. 1925. Tečajji so skoraj popolnoma odvisni od Narodne Banke.

Na tabeli se da lepo zasledovati vzajemno razmerje v prometu deviz in valut. L. 1919 je bilo treba mnogo gotovine, drugim plačilnim sredstvom (čeki, menice itd.) se takrat ni preveč zaupalo. Slika se izpremeni že naslednje leto, ko zadobe devize premoč nad valutami. Razvoj gre vedno naprej in l. 1926 znaša promet v valutah komaj 1% celokupnega prometa s tujimi plačilnimi sredstvi. V Beogradu je promet z valutami še manjši, ker prihajajo dolarji naših izseljencev

⁷ Kar manjka do 100%, odpade na malenkostni promet z opcijami, zadolžnicami in založnicami, ki je naveden posebej le v Zagrebu.

(na leto baje okoli 18 milijonov dolarjev) bolj v zapadne kraje, ki težijo k Zagrebu. Druge valute poleg dolarja skoraj sploh ne pridejo v poštev, vsaj do l. 1926 niso. L. 1927 se je moral delež valut povečati, ker so tuji prinesli po cenitvi Hrvatske eskomptne banke okoli 500 milijonov dinarjev v našo državo in gotovo oddali precej svojega denarja bankam.

(Konec prihodnjic)

TO IN ONO

Petindvajsetletnica Zveze obrtnih zadrug v Ljubljani

Slovenski obrtniki so dostojno proslavili na praznik rokodelskega zaščitnika sv. Jožefa petindvajsetletni obstoj matice svojih zadrugnih organizacij. Na predvečer slavnostnega zborovanja je bil v kazinski dvorani izredno dobro obiskan pozdravni večer na čast udeležencem kongresa s pomembnimi govori obrtniških voditeljev in prijateljev. Dne 19. marca pa se je vršil v dvorani Narodnega doma ob 10. uri dopoldne izvanredno lepo obiskani slavnostni zbor obrtniških delegatov, oblastnih zastopnikov in prijateljev, ki so Zvezi častitali k 25-letnemu jubileju. Nato je bil v kazinski dvorani ob 13. uri banket ob številni udeležbi, ki je trajal do 18. ure. Bilo je obilo napitnic, bodrilnih govorov in prijateljskih nasvetov ob dobri postrežbi iz izvrstne Krapeževe kuhinje in ob prijetnih zvokih orkestra. Videli smo, da ima slovensko obrtništvo med svojimi tovariši mojstri mnogo preudarnih vodnikov poedinih zadrug, ki znajo lepo podati svoje misli v učinkujočih besedah. Šest zaslužnih obrtniških borcev je prejelo ta dan najvišje društveno odlikovanje, častno članstvo Zveze, posebnih izrazov simpatij pa je bil deležen častni zvezni načelnik g. Engelbert Franchelli za svoje četrstoletno požrtvovalno pionirsko delo med slovenskim obrtništvom. Vse slavje je vodil spretno požrtvovalni in izredno agilni zvezni načelnik g. Josip Rebek, ki si je dal mnogo truda, da je bila proslava tako dobro pripravljena in izvedena z brižno pomočjo članov zveznega načelstva. Njegova desna roka zvezni tajnik g. Ignacij Kaiser se je pri tej slavnosti lahko prepričal, da pravilno cenijo slovenski obrtniki njegovo tako uspešno delo. Njegovo požrtvovalno delovanje kljub vsej njegovi skromnosti ni ostalo neopaženo ter je bil deležen priznanja in zahvale za vse svoje vztrajno delo, ki ga je vršil posebno svoje dni v slabih gmočnih okoli-

ščinah. Mnogo njegovega dela in truda je vložena tudi v vzorno urejeno spominsko knjigo, ki jo je izdala Zveza obrtnih zadrug ob tej svečani priliki. Knjiga je jako posrečeno sestavljena in bo vedno lep in drag spomin vsem nešlehim zadrugnim delavcem, ki delajo v 49 včlanjenih zadrugah. Popisan je v nji ves razvoj Zveze od početka do današnjih dni. Stari obrtniški prijatelj in svetovalec dr. Fran Windischer objavlja v posebnem članku svoje misli in spomine ob 25-letnici. Dr. R. Marn, prvi urednik obrtniškega glasila, se spominja na prvo glasilo slovenskih obrtnikov in znani obrtniški borec g. J. Zadavec, podpredsednik mariborske Z. O. Z., podaja nekaj društvene obrtniške zgodovine v članku z naslovom: Dve poti — en cilj! Stari obrtniški vodja, predsednik vrhovnega obrtniškega sveta I. Rebek piše o početkih slovenskega obrtništva, tajnik ZTOI Ivan Mohorič pa o bližnjih nalogah Zveze. Njegov kolega, urednik Trgovskega lista dr. Ivan Pless razpravlja o racionalizaciji obrtniških obratov, direktor srednje tehnične šole Jožef Reisner pa o obrtnih šolah. O naši obrtni zakonodaji je napisal članek dr. Ivan Pretnar, priznani davčni strokovnjak Fran Žagar pa članek o davčnih vprašanjih, tikajočih se obrtništva. Ravnatelj velesojma Milan Dular daje obrtništvu dobre nasvete s člankom: V premislek slovenskemu obrtništvu, nakar sledi članek načelnika Zveze obrtnih zadrug g. Josipa Rebeka z naslovom: Obrtniki in organizacija. Nato pa so popisane obrtniške zadrugne organizacije, združene pod okriljem ZOZ.

Posebno vrednost daje knjigi 75 spominskih slik obrtniških delavcev, fotografirani so vsi člankarji, poleg tega je v knjigi slika sedanjega zveznega načelstva, častnega načelnika g. E. Franchellija, pokojnega, za obrtništvo zaslužnega ravnatelja državne obrtne šole Ivana Subica, zveznega tajnika Ignacija Kaisera, ing. Gvidona Guliča,

ravnatelja Urada za pospeševanje obrti v Ljubljani in Filipa Ogriča, predsednika Obrlnega društva v Novem mestu. Nato sledi še 58 zanimivih slik raznih združnih načelstev in predsedstev ostalih obrtnih organizacij.

Veseli nas, ko moremo ugotoviti krasni napredek obrtniške organizacije v lepem medsebojnem delovanju s toliko ljubeznijo in požrivalnostjo. Strumno so organizirane obrtniške organizacije in mnogo ponosne stanovske zavesti je v njih. In tako je prav. Častitamo!

Podatki o monopolskih dohodkih naše države

Po statističnih podatkih Uprave državnih monopolov so znašali monopolski dohodki za čas od 1. aprila 1927 do 31. decembra 1927:

Dohodek	
od tobaka	Din 1.313.150.318.—
od soli	Din 209.418.318.—
od petroleja	Din 103.831.107.—
od vžigalic	Din 110.962.748.—
od cigaret, papirja	Din 116.945.414.—
razni dohodki	Din 4.426.434.—

Skupen dohodek od 1. aprila do 31. decembra 1927 je znašal torej 1.858 milijonov 724.472 dinarjev.

Napram dohodku za isto periodo v l. 1926 se je v l. 1927 zvišal za 155 milijonov 341.613 dinarjev.

Udruženje za pobijanje ekonomske krize

V aprilu l. 1927 se je spontano sprožila ideja, da se osnuje Udruženje za pobijanje gospodarske krize, ki naj bi odklanjalo vse vzroke, kateri so povzročili današnje težko gospodarsko stanje.

Ustanovitelji so izvolili začasno upravo, izvedli organizacijo in določili pravila, ki jih je sankcionirala najvišja državna oblast. Član udruženja more postati vsak državljan, ki občuti težko ekonomske krize in potrebo take organizacije.

Cilj udruženja je, da zbere vse sile in kol'jaka organizacija prične legalno akcijo v javnem in v privatnem pogledu, da se odstranijo vsi pojavi, ki so povzročili težko stanje v našem gospodarskem življenju.

Udruženje razvija živahno akcijo, zbira člane in tako jači svoje vrste, da bo njegov odmev v javnosti čim uspešnejši. 15. februarja t. l. se je vršila širša seja udruženja, na kateri je začasna uprava poročala o svojem dosedanjem delovanju in pri tej priliki izvolila novo upravo 10 članov, isto šte-

vilo namestnikov in 3 člane v kontrolni odbor.

Dne 4. marca t. l. pa se je vršila že druga konferenca udruženja v Beogradu, katere so se v obilnem številu udeležili zastopniki trgovskih, obrtniških in gospodarskih krogov sploh. Posamezni govorniki so ostro napadali vse vlade od prevrata sem ter jih dolžili, da so krive vseh neuspehov v našem gospodarstvu. Zadnji čas je, da uvidijo poslovni ljudje, da zanje ni mesta v raznih političnih strankah, temveč samo v jakih gospodarskih organizacijah, potom katerih morajo vplivati na vladne činitelje, da posvetijo največjo pažnjo reševanju gospodarskih problemov.

Zlato v letu 1927

Po podatkih londonske tvrdke Samuel Montanga et Sons je znašala produkcija zlata na celem svetu minulo leto 82 milijonov funtov šterlingov (računajoč za unco 84 sh 1·5 d), od katerih odpade na britanski imperij 58·3 milijone, na ostale države pa 27·3 milijone. Produkcija v l. 1926 82 milijonov funtov — na Anglijo je odpadlo 57·5 milijonov, na druge producente pa 24·5 milijonov.

V angleškem imperiju se je torej produkcija povečala, drugod pa zmanjšala. Transval je registriral v minulemu letu rekordno produkcijo. Druga važna producenta zlata sta še Kanada in Rusija. Pred vojno je znašala svetovna produkcija zlata 94·7 mil. funtov od katerih je odpadlo na angleški imperij 58·6 milijonov na ostale države pa 36·1 mil. funtov šterlingov.

Agrarna kriza v Rusiji

V Rusiji se je pojavila v zadnjem času težka poljedelska kriza, ki ne izvira iz slabe produkcije, temveč iz dejstva, da kmet ne prinaša ničesar na trg, kljub temu, da je v posesti velikih zalog. Radi tega se je pojavila nevarnost, da popolnoma preстане vsak izvoz žita, mesno prebivalstvo pa trpi lakoto.

To zadržavanje od prodaje se ni pojavilo naenkrat, temveč traja že nekako tri leta. Po cenitvi žetve v l. 1925/26, ki jo je izvršila ruska vlada, bi se moralo izvoziti 5 milijonov ton žita, dejansko pa se je izvozilo samo polovico navedene svote. Naslednje leto je bilo rekordno glede produkcije, a izvoz je znašal zopet samo 3 milijone ton, če-tudi je obsegal pred vojno eksport 10 do 12 milijonov ton.

Od zadnje srednje žetve se je izvozilo do konca januarja samo pol mili-

jona ton in po vesteh iz Moskve izgleda, da se do nove žetve izvoz ne bo povečal. Radi tega je aktivnost trgovinske bilance zadnje tri mesece padla na 4 milijone rubljev napram 76 milijonom rubljev v minulemu letu.

Tak je položaj z ozirom na izvoz, nič boljši pa tudi glede notranjega prometa. Državne ustanove so prejele od žetve v l. 1926 7,500.000 ton žita za prehrano mestnega prebivalstva in vojske, od žetve v l. 1927 pa samo 5,700.000 ton. Da pride v okom tem nezdravim razmeram, je izdala sovjetska vlada stroge odredbe glede odvzema žita, ki pa dosedaj še niso rodile povsem povoljnih rezultatov.

Razvoj svetovne avtomobilne industrije

Avtomobil je postal danes radi svojih najskrajnejših cenovnih redukcij iz razkošnega predmeta predmet vsakdanje uporabe. Stalno padanje cen v motorni industriji je eden najznačilnejših pojavov razvoja te industrije v zadnjih letih. Ako vzamemo kot bazo zlato pariteto, se nahajajo cene angleških zasebnih avtomobilov 47-37% pod predvojnimi nivojem. Natančnejše podatke nudi sledeča tabela:

	Indeks zlatih cen	
	Zasebni	Tovorni avtomobili
1914	100	100
1922	74.8	69.7
1923	67.1	67.8
1924	56.6	62.2
1925	56.1	62.4
1926	53.6	60.6
1927	53.0	60.4

Sledeča statistika kaže dežele največje uporabe avtomobilov:

Skupna svota v l. 1927	
Zedinjene države	22,157.334
Velika Britanija	1,645.282
Francija	891.000
Kanada	361.490
Nemčija	296.516
Argentinija	222.610
Avstralija	361.490
Spanija	137.833
Italija	133.000
Nova Zelandija	124.224
Brazilija	204.561
Indija	100.012
Švedska	94.925
Belgija	92.192
Južna Afrika	84.212
Danska	75.594

V produkciji je doživela največji napredek Anglija, kakor je razvidno iz sledeče izvozne statistike najvažnejših produkcijskih dežel:

	Velika Britanija	Francija	Italija
1923	6.259	30.923	12.750
1924	15.600	47.127	29.574
1925	29.061	61.471	29.041
1926	33.113	59.786	34.194
1927	21.270	25.670	18.402
	Združene		
	Kanada	države	Vsota
1923	69.920	151.894	271.746
1924	56.656	178.722	317.674
1925	74.149	302.924	496.646
1926	74.322	305.256	506.653
1927	36.085	214.435	315.862

V l. 1926 je znašal izvoz teh dežel v primeri z njihovo skupno produkcijo:

	Število avtomobilov	Izvoz v %
Zedinjene države	4,203.170	7.2
Velika Britanija	180.000	18.3
Francija	210.000	28.4
Italija	55.000	62.1
Kanada	205.116	36.1

Posebno zanimiv je položaj motorne industrije v Zedinjenih državah. Amerika je izvozila v l. 1926 samo 7.2% svoje produkcije medtem ko Italija 62.1%. Iz tega sledi, da najde Amerika glavni odjemni trg za svojo produkcijo doma. Po raznih cenitvah pride na vsakega sedmega Amerikanca en avtomobil. V Italiji pa pride šele na 496 ljudi en avtomobil. Sledeča tabela kaže razmerje med številom vozov in prebivalstva v najvažnejših deželah:

	Število oseb na zasebni avtomobil
Zedinjene države	7.0
Kanada	12.9
Nova Zelandija	13.3
Avstralija	19.7
Južna Afrika	21.4
Velika Britanija	63.9
Francija	69.1
Nemčija	313.0
Italija	495.8

Kreditni zavod za trgovino in industrijo v Ljubljani

je imel dne 23. februarja 1928 svoj letošnji redni občni zbor.

Iz zanimivega letnega poročila posnemamo sledeče:

Trdovratna kriza, ki se drži že dolgo dobo našega gospodarstva, je višek vsekakor premagala in je tekoma završenega leta po splošni sodbi popustila, dasi je še dovolj ovir in težav, ki zapirajo pot do dobrih kupčijskih let in potrebnega procveta. Letina je bila v naši državi nevšečna. Prejšnji dve leti sta leto 1927 za mnogo pretekli. Žita je bilo znatno manj in tudi koruza je

skopo obrodila. Na prebitek imamo občulno manjši pridelek, samo pičle količine so razpoložne za prodajo v tujino.

Inostranski kapital se v zadnji dobi začel živahneje zanimati za našo državo in se tudi že udeležuje pri nas. Trgovina z lesom je oživela, vnani trg se je odprl in tudi doma je odjem boljši in živahnejši ob živi stavbeni delavnosti. Trgovina na debelo po pravici še toži o nevarnih tržnih prilikah, o znatnih izgubah spričo trajno previsokega števila konkurzov, pa mora delati v prav ostri konkurenci. Nastanjena trgovina na drobno, izvzemši redke stroke, ne more iz medle in počasne kupčije. Konzument, osobito kmetovalec, ki ga tlačijo skrb slabih cen za njegove pridelke, pa tudi mestni konsument s svojo slabo kupno silo skrbno obrača pičlo razpoložnino. Mrtvilo še noče dati mesta razmahu, pa je trgovcem na drobno, katerih vrste se v mestu še hitro goste, treba dajati mnogo blaga na zveste roke. Stavbena delavnost je bila preteklo leto prav živa osobito v Ljubljani in njenem obližju. Prinesla je dokaj dela in zaslužka stavbenim obrtom in obrtnikom, ki delajo na stavbah, pa tudi iz obrtniških krogov se čuje brezdvomno prav pogosto upravičena tožba, da so plačila za napravljeno delo okorna in zamudna, in da je neogibno treba mnogo izdelkov in del dobavljati na dolge roke. Industrija je imela v obče ugodnejše prilike, konjunktura se je v obče poboljšala. Tu in tam, kakor v tekstilni stroki, je položaj všečen. Druge stroke so sicer živahnejše obratovala, ali so zaslužki skromni in ponižni ob rastočih javnih bremenih, ob trdem prihisku žilave vnane konkurence, ki skuša osvojiti nove trge in obdržati stare postojanke. Spričo mnogih izgub vsled ustavitve plačil in konkurzov in v očigled splošnega položaja na trgu je treba v industriji največjo pozornost posvečati racionalnemu obratovanju. Kraj vsega naporega dela in truda dela mnogim podjetjem vprašanje rentabilnega obrata mučno skrb. Dasi se je železniški upravi ob nezadostnih kreditih za obnovo prog in vozil boriti z nemalimi težavami, je navzlic temu naš železniški promet postal boljši in točnejši. Celo v izvozni sezoni je trajala stiska za vagona le dobrih štirinajst dni. Pritožbe se še čujejo, to je umljivo, dasi ni prezreti dejstva, da je ob normalnejših prilikah kupčijski svet postal naravno zahtevnejši. Naše izvozne kupčije so postale manjše po

vrednosti in po količini, na drugi strani je pa dejstvo, da je upešal tudi naš uvoz spričo zmanjšanja kupovne sile in spričo manjših potreb. Za preteklo leto je računali z novim dejstvom, da je postala naša trgovinska bilanca pasivna.

Našemu gospodarstvu v celoti je bila resnična opora in prava uteha sredi obilnih skrbi naš stanovitni dinar, ki se je tako čvrsto držal celo sredi neblagih časov spomladi in poleti, da ga smemo po pravici šteti med stabilizirane valute z vsem pomirjenjem tudi za dogledno prihodnost.

Naše poslovanje je tudi v preteklem letu lepo naraščalo. Naš promet se je povečal, ali donosnost ni šla roko v roki z naraščajočim prometom. Breme na so trajno velika in bremeni občutno poslovanje denarnih zavodov okolnost, da je treba držati razpoložnino v dokaj večji množini nego v predvojnih časih in je tudi glede mobilnosti treba v današnjih časih skrbeti z močnejšo kvoto nego v predvojnih časih.

Celokupni promet zavoda je znašal 27·9 milijard dinarjev napram 26 milijardam v l. 1926. Bilančna vsota je narasla od 432·9 na 461·7 milijona dinarjev.

Bilanca izkazuje med aktivi sledeče postavke (v milijonih dinarjev; v oklepajih l. 1926): blagajna 27·1 (27·1), mecnice 58·0 (43·0), vrednostni papirji 4·2 (4·4), konz. računi 13·3 (13·3), realitete 1·2 (1·25), dolžniki 357·9 (343·9), od tega banke 220·7 (164·1); med pasivi pa: kapital 12·5 (12·5), rezerve 11·1 (9·8), vloge na knjižice 54·8 (40·8), upniki 379·3 (366·3), trate 0·3 (0·1); znatno povečanje imetja pri bankah kaže veliko likvidnost zavoda; nadalje so znatno narasle vloge na knjižice; paralelno z upniki so se zvišali tudi dolžniki.

Bruto dobiček banke se je znižal od 10·1 na 9·4 milijona dinarjev (obresti in provizije od 8·6 na 8·1 ter dobiček iz vrednostnih papirjev, deviz in valut od 1·1 na 0·8 milijona dinarjev); na drugi strani pa so se znižali tudi upravni stroški od 2·8 na 2·5 ter davki od 1·9 na 1·6, dočim so plače ostale neizpremenjene: 1·9 milijona dinarjev. Radi omenjenih dejstev je čisti dobiček le malo manjši kakor pa l. 1926, 3,397.000 dinarjev napram 3,426.000 Din.

Dividenda ostane po sklepu občnega zbora neizpremenjena: 10% kakor lani. Za vofacijo rezerv se porabi 1·2 milijona. Skupni rezervni fond bo znašal leta 1928 torej 12,502.000 Din, torej več kakor kapital, kar je znak velike solidnosti zavoda.